

OSNOVNE SINTAKTIČKE ZNAČAJKE KONAVOSKIH GOVORA

PETRA BRAILO

Popovići 37, 20215 Gruda
petra.dominik93@gmail.com

UDK: 811.163.42(497.584)'282.3
DOI: 10.15291/csi.4810
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 24. 10. 2024.
Prihvaćen za tisak: 20. 6. 2025.

Članak sinkronijski prikazuje osnovne sintaktičke značajke konavoskih govora koji pripadaju zapadnom novoštokavskom (i)jekavskom dijalektu, odnosno istočnohercegovačko-krajiškom dijalektu. Osnovne sintaktičke značajke konavoskih govora izlučene su iz građe prikupljene u terenskom istraživanju provedenom od siječnja 2019. do studenog 2021. godine u sedam konavoskih župa, odnosno punktova istraživanja. Građa je nastala najvećim dijelom iz usmjeravanog kazivanja koje je pratilo tematiku upitnika za Hrvatski dijalektološki atlas Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje uz izravnu provjeru određenih sintaktičkih kategorija. U terenskom istraživanju ciljna skupina ispitanika bili su govornici starije generacije, odnosno ispitanici konavoskih govora stariji od 65 godina koji su minimalno izbivali iz Konavala. Zbog jačanja vanjskih utjecaja, sintaktičke značajke uspoređene su s jedinim dosadašnjim opisom konavoskoga govora *Govor Konavala* autorice Zorke Kašić, napisanim prije gotovo četrdeset godina. Nakon opisa metodologije istraživanja i dosadašnjih istraživanja konavoskoga govora, u radu je prikazan sintaktički opis, koji se sastoji od kongruencije, sintakse glagola, sintakse padeža te sintaktičke konstrukcije pridjeva i prijedloga te upitnih rečenica. U usporedbi sa sintaktičkim opisom Zorke Kašić, prvi su put opisani kongruencija, pasiv i perfekt bez pomoćnog glagola *bit* te su prikazane sintaktičke posebnosti pridjeva, upitnih rečenica i prijedloga. Proširen je prikaz sintakse padeža, kao i iskazivanje posvojnosti te je prepravljen opis sintagmi s prijedlogom u tipa *u masline*.

KLJUČNE RIJEČI:
dijalektologija, konavoski govori, sintaksa, štokavski govori, Zorka Kašić

1. UVOD

U radu se prikazuju osnovne sintaktičke značajke konavoskih govora koji pripadaju zapadnom novoštokavskom (i)jekavskom dijalektu, to jest istočnohercegovačko-krajiškom dijalektu (Lisac 2003a: 98). Konavle su smještene na samom jugu Republike Hrvatske, u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Udaljene su od Dubrovnika 20 km, a graniče s Crnom Gorom te Bosnom i Hercegovinom. Na prostoru od 209 km² nalaze se 32 naselja, koja su administrativno podijeljena u sedam crkvenih župa. Iako je riječ o jednoj općini, zbog različitih utjecaja i geografsko-povijesnog konteksta, uočljive su razlike među određenim skupinama naselja. Na temelju geografskih cjelina Konavle možemo podijeliti na Konavoska brda, Gornju i Donju bandu te Vitaljinu, namjerno izostavivši Cavtat koji se, iako je u istoj općini, ne smatra dijelom Konavala, već se smješta pod dubrovačku rivijeru (Kapetanić i Vekarić 1999: 12). S obzirom na jasno odvojene geografske cjeline, različit intenzitet utjecaja Dubrovnika i Cavtata na naselja unutar župa, kao i na različit stupanj razvoja dijelova Konavala, u preliminarnom istraživanju propitana je teza o jednom konavoskom govoru. Iako je konavoski govor u dosadašnjim istraživanjima promatran kao jedan govor te ga Zorka Kašić opisuje kao *kompaktnu jezičnu cjelinu*, preliminarno istraživanje pokazalo je razlike među mjesnim govorima.

Građa konavoskih govora prikupljena je u terenskom istraživanju kroz sedam župa, manjih cjelina Konavala, od siječnja 2019. do studenog 2021. godine za potrebe doktorske disertacije autorice ovoga rada. U svakom punktu ispitan je jedan govornik stariji od 65 godina, a uvjet pri odabiru ispitanika bio je minimalno izbjivanje iz Konavala. Građa je nastala najvećim dijelom iz usmjeravanog kazivanja koje je pratilo tematiku upitnika za Hrvatski dijalektološki atlas (IHJJ) uz izravnu provjeru određenih sintaktičkih kategorija, što je detaljnije opisano u poglavlju 2. *Metodologija istraživanja*.

Cilj ovoga rada prikazati je osnovne sintaktičke značajke konavoskih govora na temelju prikupljene građe. Opisana sintaksa usporedit će se sa sintaktičkom analizom u doktorskoj disertaciji *Govor Konavala* autorice Zorke Kašić, koja je, iako ne opširno, jedina prikazala sintaktičke značajke ovoga govora. S obzirom na to da je opis konavoskoga govora Zorke Kašić napravljen na temelju građe prikupljene od 1979. do 1983. godine, postavlja se pitanje trenutnog jezičnog stanja u Konavlima.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Terensko istraživanje prilikom kojeg je prikupljena građa konavoskih govora provedeno je od siječnja 2019. do studenog 2021. godine, a obuhvatilo je sedam punktova, to

jest sedam konavoskih župa: Čilipi (Č), Gruda (G), Pločice (Pl), Vitaljina (V), Dubravka (D), Pridvorje (Pr) i Stravča (S). Konavoske župe kao administrativno-geografske cjeline predstavljaju manje zajednice u kojima su naselja gravitirala središtu župe, pa odabir mjesta ispitanika nije nužno središte župe. Cavtat je izostavljen iz istraživanja jer, iako upravno-administrativno pripada Konavlima, kao urbana sredina oduvijek gravitira Dubrovniku i rado prihvaća njegove utjecaje. Već ranije je primijećeno da je govor Cavtata bliži dubrovačkom nego konavoskom govoru (Brozović 2005: 13).

Tijekom terenskog istraživanja ispitano je sedam govornika konavoskih govora starijih od 65 godina. Šestero ispitanika završilo je osnovnu školu, a jedan ispitanik i srednju školu, smjer ugostiteljstvo. Ciljna skupina zadovoljila je nužan kriterij minimalnog izbjivanja iz Konavala. U sedam ispitanih punktova razgovori su sveukupno trajali oko 15 sati. Svi razgovori snimljeni su diktafonom i transkribirani te potom analizirani.

Tijekom terenskog istraživanja prikupljena je građa za analizu fonološke, morfološke, sintaktičke i leksičke razine, no u ovome je radu cilj istraživanja prikazati sintaktičku jezičnu razinu, odnosno osnovne sintaktičke značajke konavoskih govora.

Kao što je već spomenuto u uvodu, terensko istraživanje sastojalo se od usmjeravanog kazivanja koje je pratilo tematiku upitnika za Hrvatski dijalektološki atlas poput narodnih običaja s naglaskom na zimske, odnosno božićne običaje i običaje vezane za vjenčanje te svakodnevice u prošlosti ispitanika poput radnih obveza, školovanja, ali i zabavnog života.

Neke ciljane varijable, pogotovo leksičke, dobivene su korištenjem upitnika za Hrvatski dijalektološki atlas, no upitnik je uglavnom služio kao orijentir u terenskom radu kako bi se obradile iste teme i time potencijalno dobili slični rezultati na svim razinama. Na primjer, upitom ispitanika o vrstama igara u djetinjstvu potvrđen je genitiv igre u svim punktovima. Iako jedinstveni sintaktički upitnik ne postoji, određeni sintaktički podatci prikupljeni su usmjeravanjem ispitanika, poput prikupljanja nekih podataka u sintaksi padeža, no nikako direktnim pitanjem ili sugeriranjem odgovora, čime bi se prikupili lažni podatci (Jozić 2003: 98–99).

Tijekom istraživanja, građa je redovito preslušavana i transkribirana te su izlučene jezične karakteristike na sintaktičkoj razini. S obzirom na to da ne postoji jedinstveni sintaktički obrazac prema kojemu se ispituje, analizira i opisuje sintaksa govora, sintaktički opis u ovome radu strukturiran je na temelju relevantne¹ literature. U opisu

¹ Za samu strukturu rada, odnosno za lakše izlučivanje sintaktičkih odrednica poslužili su sljedeći izvori: Katičić, Radoslav. 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus; Vranić, Silvana. 2003. „Iz sintakse paških čakavskih govora”. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 12: 151–167; Halilović, Senahid. 1996. *Govorni tipovi u međuriječju Neretve i Rijeke dubrovačke*. Sarajevo: Institut za jezik u Sarajevu; Kašić, Zorka. 1995. „Govor Konavala”. *Srpski dijalektološki zbornik* 41: 241–396.

sintakse donose se pojedine sintaktičke odlike: kongruencija, sintaksa glagola, sintaksa padeža te sintaktičke konstrukcije pridjeva i prijedloga te upitnih rečenica.

Pronađene sintaktičke karakteristike u konavoskim govorima uspoređene su s ranijim opisom konavoskoga govora, odnosno s poglavljem sintakse u doktorskom radu Zorke Kašić *Govor Konavala*.

3. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA KONAVOSKIH GOVORA

Na području Konavala već su krajem 19. stoljeća zabilježena prva etnološka istraživanja. Prikupljena građa nedostatna je za jezični opis, no nudi geografsko-povijesne informacije i etnološke okolnosti nužne za razumijevanje jezičnog konteksta. Prvi jezični opisi ovoga područja odnose se na dubrovački govor te se u njima govor okolnog područja samo spominje poistovjećujući tako konavoski s hercegovačkim govorom (Budmani 1883: 155, Zore 1907: 418–419). Ćupić (1985) u usporedbi konavoskog i bokokotorskog govora navodi fonološke i morfološke razlike, no sintaksu ne spominje, a jedini rad koji nudi opis sintakse konavoskoga govora doktorska je disertacija *Govor Konavala* Zorke Kašić, obranjena 1988. godine i objavljena u *Srpskom dijalektološkom zborniku* 1995. godine. U svojoj doktorskoj disertaciji Kašić je detaljno opisala fonološku i morfološku razinu, no opis sintaktičke i leksičke razine je oskudan. Građu na temelju koje je napisala rad prikupila je u terenskom istraživanju od 1979. do 1983. godine. Na području Konavala boravila je oko tri mjeseca te je ispitala 60 ispitanika u 29 sela. Ona navodi da je već u tom razdoblju prisutno brisanje granica između sela i grada, zbog čega je govor „u stadijumu dekompozicije” (Kašić 1995: 256, 279). Recentniji lingvistički radovi koji se bave dubrovačkim područjem nisu proučavali sintaksu konavoskih govora, već druge jezične razine (Lisac 2003b, Ligorio 2010, Kapović 2015: 34–35, 127–128, 518–522, 693–697, 745), često koristeći već spomenuti jezični opis Zorke Kašić.

Zorka Kašić konavoski govor definira kao „kompaktnu lingvističku cjelinu” (Kašić 1995: 390), no zbog različitih utjecaja i geografsko-povijesnog konteksta, kao i različitog stupnja razvoja pojedinih dijelova Konavala, u preliminarnom istraživanju propitana je teza o jednom konavoskom govoru. Pretpostavilo se da će postojati određene razlike među punktovima, pogotovo sagledavši geografsko-povijesni kontekst. Na primjer, Župa Vitaljina sastoji se od istoimenog mjesta, a nalazi se na samom kraju jugoistočnog dijela Konavala, odnosno na samom krajnjem jugoistoku Donje bande te su do nje utjecaji iz Dubrovnika oduvijek sporo pristizali zbog loše infrastrukture, geografske udaljenosti od Dubrovnika i okrenutosti prema području Boke kotorske.

Literatura, kao i terensko istraživanje, potvrđuje navedeno podatcima kako su tijekom Drugog svjetskog rata stanovnici istočnog dijela Konavala, a pogotovo Vitaljine, svoje proizvode prodavali na tržnicama Herceg Novog (Rusković Radonić 2018: 27). Iako tijekom suživota Dubrovačke Republike i Osmanskog Carstva Vitaljina nije bila skala,² za razliku od Dubravke i Stravče, zabilježeni su gotovo svakodnevni kontakti s Vlasima i Crnogorcima (Miović-Perić 1997: 70, 127–130). S druge strane, Župa Čilipi objedinjuje naselja Čilipi, Komaji, Gabrile, Uskoplje, Močići i dio Zvekovice, koja gravitiraju centru župe, Čilipima. Mediteransku poljoprivredu kao gospodarsku osnovu zamijenio je turizam, a na mjestima nekadašnjih zadruga i obrta danas se nalaze muzej, pošta i ugostiteljski objekti. Gospodarski i demografski rast dodatno je potaknula izgradnja dubrovačkog aerodroma i Jadranske magistrale te su utjecaji iz Dubrovnika i Cavtata, koji su i ranije bili izraženi, još lakše i intenzivnije dolazili do ovoga područja.

U dosadašnjoj analizi i usporedbi građe prikupljene u terenskom istraživanju u mjestu Vitaljini primijećene su određene razlike, poput fonoloških razlika u leksemima kao što su *òrfan*, *vacùlet*, *kadipača*, *ògìšte* koji su u drugim punktovima potvrđeni kao *òrhan*, *facùlet*, *kadifača*, *ògnjìšte*.³ Nadalje, u Vitaljini su potvrđeni navesci *-naka*, *-kena* u prilogima poput *òdenaka*, *vâmonaka*, *òtprijenaka*, *dànaskena*, ali i u zamjenicama poput *njómenaka* ili pak *ù nâskena*, koje se frekventno koriste. Tijekom istraživanja u Župi Čilipi, ali i u drugim punktovima, nisu potvrđeni navedeni navesci u kazivanju, kao ni direktnim upitom ispitanika. Isto tako, u istraživanju Zorke Kašić navedeni navesci potvrđeni su samo u Đurinićima i Vitaljini. Na morfološkoj je razini primijećeno kako u Vitaljini nema morfema *-am* u D, L i I mn. u imenicama *e*-sklonidbe, za razliku od govora ostalih punktova (na primjer, *ù kučām*), već je potvrđen morfem *-ama*. Isti podatak vidljiv je iz primjera u radu Zorke Kašić (1995: 320). Postoje i veće leksičke razlike, na koje i sami ispitanici među punktovima upozoravaju. Na primjer, u Vitaljini se koristi glagol *òdit* dok je u drugim punktovima potvrđen glagol *it*, rjeđe pronalazimo i *ič*. Nadalje, u Vitaljini su zabilježene leksičke razlike poput imenice *nâprava*, dok je u ostalim punktovima potvrđen leksem *mòdrina* značenja ‘odjevni predmet u ženskoj narodnoj nošnji, haljina’.⁴ Isto tako, u Vitaljini se koristi leksem *tása* značenja ‘peka, poklopac pod kojim se peče hrana, najčešće kruh’, a u

² Skala je trgovište ili trgovačka luka za vrijeme Osmanskoga Carstva (Miović-Perić 1997: 47).

³ Značenja navedenih leksema su: *òrfan/òrhan* ‘gof, vrsta ribe’; *vacùlet/facùlet* ‘marama, rubac, dio narodne nošnje’; *kadipača/kadifača* ‘vrsta konavoskoga veza odnosno poprsnice, dio konavoske narodne nošnje’; *ògìšte/ògnjìšte* ‘kuhinja, prostor gdje se ložila vatra radi grijanja i kuhanja’.

⁴ Ovaj primjer namjerno je odabran kao leksem koji je iznimno važan u konavoskoj svakodnevici te je očekivano da se takvi, frekventni leksemi podudaraju u svim punktovima.

ostalim punktovima potvrđeni su leksemi *sàč* ili *pěka* istoga značenja. Daljnji prikaz razlika među govorima izlazi iz okvira ovoga rada, a u budućnosti bi svakako trebalo jasno definirati koliko je konavoskih govora i koje su osnovne razlike među njima, što je jedan od ciljeva doktorske disertacije autorice ovoga rada.⁵

4. SUVREMENA KONAVOSKA SINTAKSA

Zorka Kašić u svom opisu sintakse navodi kako se u sintaksi konavoskoga govora *osjeća utjecaj* dubrovačkog, istočnohercegovačkog i bokokotorskog govora, odnosno utjecaj svih triju govora iz susjedstva (Kašić 1995: 342). Lisac navodi kako je novoštokavski ijekavski dijalekt primio romanske utjecaje (venecijanski dijalekt, talijanski standard, dalmatski), kao i turske i njemačke (2003b: 35), no u ovome radu mogući utjecaji na sintaksu konavoskih govora neće biti detaljno analizirani. U ovome su radu prikazane osnovne sintaktičke značajke konavoskih govora, odnosno izdvojene su one sintaktičke značajke koje nisu dijelom standarda. Iako bi za potpuni sintaktički opis nekog govora trebalo opis izvesti iz samog sustava (Stolac i Holjevac 2003: 147), a ne na temelju usporedbe sa standardnom, za potrebe ovoga rada izdvojene su one sintaktičke značajke koje prikazuju određene posebnosti u konavoskim govorima.

4.1. KONGRUENCIJA PREDIKATA UZ BROJEVNE IMENICE

Brojevnice imenice na *-ica*, *dvòjica*, *tròjica*, *čtvòrica* imaju različite potvrde predikata. Mogu biti u muškome rodu: *mî tròjica bi svě tō sámi urádili* (Pr), *nâs tròjica smo rádili skûpa* (Pl); i u srednjem rodu množine: *dvòjica, tròjica bi pomágala, vâzda bi nêko nêkome pomágō* (Pl), *jer ù sēdmōme smo bila nâs dvòjica* (Pl).

Kada se uz imenice *dvòjica*, *tròjica*, *čtvòrica* koristi glagol u muškom rodu množine, to se odnosi na osobe muškoga spola, ali ponekad i na različiti spol, što je potvrđeno u sljedećem primjeru: *Ka su Talijáni pûcali, pa tròjica lèžali u pòsteji, a bìlo je nâ kât, pa najedànpū ono dōje, pûf, pròpalo* (G), koji se odnosi na jednu žensku i dvije muške osobe.

Zorka Kašić nije opisivala kongruenciju u opisu konavoskoga govora.

⁵ Doktorska disertacija je u nastajanju, a glavni je cilj rada opisati fonološku, morfološku, sintaktičku i leksičku razinu konavoskih govora te ujedno i prikazati razlike među njima.

4.2. SINTAKSA GLAGOLA

4.2.1. MODALNI I FAZNI GLAGOLI

Modalni glagoli u konavoskim govorima kao dopunu najčešće imaju infinitiv. Među najfrekventnijim u pripovijedanju starijih govornika svakako je glagol *trëbat*: *trëbalo je nà Grudu òdit pjěškë* (Pl), *trëbalo ti je dōc iz škōlē* (S), *trëbā škōle plátit* (D), *trëbalo je stàvit* (S), *trëbalo je ít* (D, G, S, Pr), *trëbā počàstit* (Č), *ako trëbā vēst* (V). Uz navedene bezlične oblike, glagol *trëbat* rijetko dolazi u ličnom obliku: *Tô se znālo kōlko trëbaš plátit* (D), *Kāžē, òvō trëbāš naučit* (Pl), *Ŗsam dānā je trëbō gōri òganj da se klāk nàpravī* (G).

Nadalje, frekventan je glagol *vàjat* koji traži dopunu u infinitivu: *vājā spràvit* (G, Č), *vājā gōnit* (D), *vājā nōsit* (Pr). Isto tako, glagol *mōc*: *mōže bīt* (S, Č, G, V), *mōže te ùbit* (G), *nē može dōc* (Pl), *mōglo se vēstit* (Č), glagol *htjēt*: *nēcu kázat* (S), *nēće dāt* (Pr), *ōcu rijēt* (Č), glagol *smjēt*: *nijési smīo òstavit* (S), *nē smiješ rádit* (V). Na terenu su zabilježeni i fazni glagoli: *pōčēlo òno gōrje* (G), *prēstalo se rádit* (Pr), *pōčēla gōnit drva* (V).

Kašić također navodi da glagoli nepotpunog značenja za dopunu najčešće imaju infinitiv (1995: 346).

Zabilježena je konstrukcija sastavljena od prezenta modalnih i faznih glagola uz veznik *da* i indikativ prezenta: *tô òcu dà rečēm* (G), *trëbā dà budē* (G), *trëbā da se pēčē* (S), *nēcu da òtkrijēm* (Pl).

Kod glagola *htjēt* potvrde iz građe su sljedeće: *to òcu dà rečēm*; kao i *to òcu da rečēm*, *òcu da s rukama gōvorīm*, *pa ònda nēće da naráste*, *ali jā nēcu da pōdēm* (G); *òćeš da ti kážēm pa da vidīš* (V); *nēcē da rēčū*, *nēcē da smēknē* (Č); *nēcu da mu òtkrijēm* (Pl), *nēcē da pōbācī* (S). U Dunavama i Pridvorju nema potvrda navedenih konstrukcija.

Ova značajka već je ranije navedena u opisu konavoskih govora (Kašić 1995: 346).

4.2.2. KONSTRUKCIJE S INFINITIVOM

U konavoskim govorima zabilježena je i konstrukcija *za* + infinitiv: *trëbalo je ít pòmoć stōku namīrit i ít tāmō ù brdo za pòmoć dōcerat i zatvōrit i pòmustit...* (S), *štō je ònda bilo za tōpit* (Č), *imām pāra za kúpit* (G) *nije imō ògnjīšte za súsit* (D), *kō je pròdō vōla za kúpit kōlān* (Č), *īstō kō što imāš u bûtīgi za kúpit* (Pl), *to trëba dōbro imat snágē za držat* (Pr), *mōja je bāba bila sēoska bābica, za ráđat đēcu* (V). Primjeri konstrukcije prijedloga *za* s infinitivom kao finalna dopuna već su ranije navedeni u

konavoskim govorima (Kašić 1995: 346).

Konstrukcija *nije* + *za* + *infinitiv* također je zabilježena na terenu, a Kašić navodi ovu značajku dodajući kako se koristi u značenju ‘ne treba’ (Kašić 1995: 346–347). Zabilježeni primjeri su: *nije za govòrit* (G), *nije za vjèrovāt* (Pr).

Glagol *ùžat* uz infinitiv izražava habitualnost (vidi Kalsbeek 2003: 112), odnosno ponavljanu radnju: *E, ùžā bīt tākō* (Č), *Ūžao bi nēko stāvīt izdōj rūpu ako je dalēko bāština* (G), *Ja ùžām učini onu baklāvu o Bòžiću, e tō ùžām učini* (G), *Sād ùžaju pēć pod sànsijom* (G), *Ū mōru su ùžale prāt* (G).

4.2.3. IMPERATIV

Tijekom kazivanja u terenskom istraživanju govornici su pretežno koristili pripovjedački ili historijski imperativ. To je imperativ u drugom licu jednine koji se koristi u pripovijedanju prošlih, najčešće ponavljanih radnji: *nājgorē je bilo dódi dōma* (Pl), *òndā dódi dōma tū* (Pl), *jā njīma donēsī da se ĭgraju* (V), *i glēdāj kākō će ti bīt pēčen* (S), *ūvečē stāvi pa būdi mīran* (Č), *začīni sāmō kolko vólīs* (G), *svākē gōdinē mijēnjāj* (D).

Kašić pripovjedački imperativ opisuje kao visoko frekventan tijekom istraživanja te ga naziva omiljenim glagolskim oblikom (Kašić 1995: 347).

Osim konstrukcija s imperativom kojih je mnogo, zanimljivi su i načini izražavanja zapovijedi ili zabrane. Uz jednostavni, sintetički imperativ, postoji i složeni ili analitički. Kao i u standardnom jeziku, složeni se imperativ tvori česticom *neka* + 3. l. jd./mn. ind. prezenta. Primjeri sintetičkog imperativa bili bi: *neka činī što óće* (V), *neka gòri* (G), *neka nē idē* (Pl), *neka mālō òdahnē* (V). Za konavoski je govor specifičan imperativ tvoren od čestica *dènu/dānu*, *da* ili *neka* koje mogu i izostati te prezenta. Složeni imperativ *dènu/dānu* + (*da/neka*) + *prezent* potvrđen je u sljedećim primjerima: *tī dènu pódi* (Pl), *Dènu da čūjēm!* (V).

Imperativna riječ *dènu/dānu* može se koristiti u rečenicama poput: *Dènu, Áne, škōla je bila òvdje...* (Pl) Češće se koristi samostalno: *Dènu!*

Nema zabilježbi o *dènu/dānu* u radu Zorke Kašić.

Osim niječnog imperativa: *Ne činī lūdōsti!* (Pr), u funkciji prohibitiva koristi se konstrukcija *nemoj* uz infinitiv: *Nèmōj višē sāma ùzimāt!* (V), *Nèmōj ga sīlovāt!* (Pr), *Nèmōj ĭt tāmō!* (G), *Nèmōj mi nīšta govòri!* (D).

Još jedna prohibitivna konstrukcija (*nemoj*) + *da* + *prezent* potvrđena je u nekoliko punktova: *Nèmōj da smrđi!* (Č), *Nèmōj da te gríze sāvjes!* (V), *Nèmōj da ti priuštīm iza ùštī jèdnu!* (Pr).

U konavoskim govorima prohibitivna konstrukcija *nemoj* uz infinitiv izražava

manju opomenu, odnosno manje urgentnu opomenu od niječnog imperativa (vidi: Kalsbeek 2003: 107).

Kašić ne navodi ove oblike imperativa u svom opisu.

4.2.4. PASIV

U konavoskim govorima česta je upotreba bezličnog povratnog pasiva: *A òn nìje nìšta, nego dòveo u bólnicu i tò se istòvarilo u bólnici* (o lijekovima) (Pl), *Dìkelom se tò kòpalo* (D), *Sádilo se u gràste* (V), *Sádilo se ràštana dðsta* (Č), *Sádilo se, kàžēm ti* (S), *Sìjalo se i gònilo se ù Jūtū ù mlin* (Pl), *Tàkò se živjelo* (S), *Zváo se òžeg* (G), *ònda bi se dávalo i živòtinji* (Č), *Rádilo se* (D).

Nadalje, u konavoskim je govorima zabilježen lični pasiv, odnosno pasiv kojemu je gramatički subjekt u nominativu: *prìprēmì se mèza* (S), *sad se vùna bâcā, sad se vùna ne kòristì zà nìšta* (D), *Tàkò se činì mālā procèsija* (Pl), *Ako se nè dā vèra skñnut* (Č), *ùberē se lòza zrèla* (G), *tò se stāvì šàka dvìje sòli* (Pr), *lòžìšte ðe se ràkija pèče* (Č).

Zabilježene su i bezlične konstrukcije s logičkim subjektom u dativu: *nìje mi se mìlo ràno dīć* (G), *pàrā mi se njē lice* (G), *Nē znām je li brštan, svē mi se něšto činì brštan* (D), *Njòme je čāca bño Korčulanin pàra mi se* (Pl), *Sād mi se nè dā izrijēt* (Č), *činì mi se* (Pl), *Tónko je bño sa Lästova činì mi se* (Pl), *činì mi se da je trēbālo pūšti gðdinu dānā* (Č), *mēni se činì* (V), kao i *mēni se tò nè jedē* (G), od kojih je potonja negativna propensativna konstrukcija, odnosno konstrukcija kojom se izražava nesklonost ili odsutnost poriva doživljavača (Matasović 2024: 119–121).

Kašić ne spominje pasiv u sintaktičkom opisu konavoskih govora.

4.2.5. PERFEKT BEZ POMOĆNOG GLAGOLA BITI

Krnji perfekt, odnosno perfekt bez pomoćnog glagola *bit* ponekad se koristi u pripovijedanju: *svākā kùća ìmala lijēpo* (D), *òkle bìlo* (D, S, Č), *bile kòmestre* (S), *vìdjela ód njē* (G), *prodávali smðkve* (Č), *jā dāla mòdrinu* (V), *objétalicama se rádile làzine* (Pl).

Kašić ne navodi uporabu perfekta bez pomoćnog glagola.

4.2.6. IZRAŽAVANJE PRETPOSTAVKI

Složeni glagolski oblik koji se sastoji od futura I. glagola *bit* i glagolskog pridjeva aktivnog konstrukcije su koje se koriste za izražavanje pretpostavki: *gðre je bìće bìla kð grànica* (G), *bìćeš vñdela* (G, V).

Ovakve konstrukcije koriste se rijetko, u terenskom istraživanju zabilježeno je samo u Popovićima (Župa Gruda) i Vitaljini. Kašić navodi opisanu jezičnu karakteristiku u svom opisu (1995: 338).

4.3. SINTAKSA PADEŽA

4.3.1. GENITIV

U konavoskim govorima zabilježen je partitivni genitiv, koji je često u uporabi u svim punktovima: *ùzmi kr̕tōlē* (G), *ùžēt šēmena za kr̕tōlē* (G), *ùžēt klāka* (G), *ìmalı bi mī kr̕tōlē* (D), *sádilo bi se i kùpusa* (S), *kò ti je ìmō kr̕va* (V), *òkinuli tēgā* (Č), *nāspē se žēravē* (Pl).

Kašić potvrđuje partitivni genitiv u ranijem opisu (Kašić 1995: 344).

Zabilježen je i genitiv uz odrične glagole: *to brāt nīje vòdio račúna* (V), *nīko nēma práva* (V), *òni nijésu ìmalı djēcē* (Č), *nijésmo ìmalı špāhera* (G), *nijésu ìmalı dr̕gōga pòsla* (D). Kašić (1995: 344) također navodi istu značajku te bilježi da je genitiv uz odrične glagole prevladavajuća pojava.

U konavoskim govorima prisutan je genitiv vremena, kao i akuzativ vremena (vidi 4.3.3. *Akuzativ*). On se pojavljuje kada uz imenicu dolazi atribut, a neki od primjera su: *pa je òvē gòdinē u koróni smānjeno* (S), *i òvē je gòdinē dōšō* (D), *pòšo si pa jèdne gòdinē kùpio jèdnu bōču, dr̕gē gòdinē dr̕gū* (Č).

U konavoskim govorima prisutan je i genitiv igre, a sastoji se od prijedloga *na* i genitiva. Njime se izražava sudjelovanje u nekoj igri, a takve konstrukcije koriste se frekventno. Primjeri su: *igrat nā bōčā* (G), *svākū vēcē smo mi nā kārāta òdigrāli* (D), *ìgrali bi nā kārāta* (V), *ìgrali bi na prstēna* (D, V), *jā sam ìgrāla nā briškulē* (D), *túće se na trèsete kad se ìgra* (D).

Ovu jezičnu značajku Kašić ne navodi.

Genitiv imenskih riječi uz prijedlog *u* koristi se u više konteksta. U svim tim kontekstima osoba ili živo biće poima se kao mjesto, to jest isprepliću se posvojna i prostorna komponenta (Benić 2021: 68). Kašić odvaja opise ovisno o kontekstu upotrebe, a to su: kontekst kretanja u nekom smjeru, odnosno uporaba prijedloga *u* s genitivom uz glagole kretanja s ciljem dolaska kod nekoga, kontekst odredbe mjesta radnje, uz glagole mirovanja i kontekst stanja, to jest kontekst mišljenja ili shvaćanja (Kašić 1995: 343). Svi navedeni konteksti mogu se objediniti u jedan, a to je uporaba prijedloga *u* s genitivom imenske riječi umjesto očekivane sintagme *kod* + G. Isto tako, genitiv imenskih riječi uz prijedlog *u* koristi se i uz neživo, u kontekstu mjesta radnje kada se očekuje lokativ ili akuzativ. Nadalje, genitiv uz prijedlog *u* dolazi u izražaj-

vanju posvojnosti u primjerima poput *ù njega žena* (njegova žena) (Pr) ili *cêr u Nika*. Detaljniji opis genitiva uz prijedlog *u* nalazi se u potpoglavlju 4.5.1. *Prijedlog „u“*.

Kao jedan od načina izražavanja posvojnosti za ženski rod 3. l. jd. koristi se genitiv osobne zamjenice *ona* kada je očekivano *njen*, *-a*, *-o* ili *njezin*, *-a*, *-o*, to jest kada je u konavoskim govorima očekivano *u nje*. Ovakvo izražavanje posvojnosti potvrđeno je u primjerima: *njê je māti tō šīla* (V), *Kād je njê čāca ūmrō* (V), *Pàra mi se njê lice* (G), *Njê je māti sùper žena bīla* (G). Kašić navodi primjere posvojnog genitiva *njê* umjesto očekivane konstrukcije *ù nje* ili posvojne zamjenice *njêzin* u svom opisu konavoskoga govora i tu značajku opisuje kao najbližu dubrovačkomu govoru (Kašić 1995: 324).

Genitiv se koristi i u izražavanju posvojnosti s prijedlogom *od*, poput: *māma od Vlāha* (Č), konstrukciji koja je prisutna u mnogim drugim govorima. Osim toga, zabilježen je i oblik bez očekivanog prijedloga *od*, pa se konstrukcija sastoji od opće i vlastite imenice: *Nika mālōga Đurāša sèstra* (G), *šīla mi je pōkōnjēga Mācana māti* (V). Kašić ne navodi ovu jezičnu karakteristiku u svojim opisima. Ista se konstrukcija, osim za živo, može koristiti i za neživo. Osim posvojno-opisnih pridjeva, u konavoskim govorima često se može čuti konstrukcija poput *brāšno o šēnicē* (G) ili *bjēčve òd vunē* (Č, G). Takav genitiv nazivamo genitiv porijekla, a porijeklo može biti i cjelina od koje se nešto odvaja ili iz koje se nešto izdvaja (Benić 2021: 61). Kašić ne navodi ovu sintaktičku odliku u svom radu. Više primjera konstrukcije prijedloga *od* s genitivom nalazi se u potpoglavlju 4.5.5. *Prijedlog „od“*.

U konavoskim govorima genitiv dolazi s prijedlogom *za* u slučaju određivanja namjene s kojom se opisana radnja vrši, kao u primjeru: *ùžēt šēmēna za krīlōlē* (G). Više o ovoj sintaktičkoj značajki nalazi se u potpoglavlju 4.5.3. *Prijedlog „za“*.

4.3.2. DATIV

U izražavanju posvojnosti upotrebljava se enklitički oblik osobne zamjenice u dativu, najčešće je riječ o relacijskim imenicama, odnosno o imenicama koje znače rodbinu i svojtu: *imō mi je brāt Mārko* (V), *tētkā mi Pāve* (V), *sèstrē mi čī* (D), *brāt mi* (S), *māti mu* (G), *māti mi* (Pl). Ovu značajku potvrđuje i Kašić u svome radu (1995: 344).

O dativu kao logičkom subjektu u bezličnim konstrukcijama vidi potpoglavlje 4.2.4. *Pasiv*.

4.3.3. AKUZATIV

Jedna od značajki konavoskih govora jest nerazlikovanje padeža cilja, to jest akuzata s prijedlozima, od padeža mjesta, odnosno lokativa, što je potvrđeno u primjerima

poput: *Màtijaševići su imali bijêlu ònu jèdnu i kònja, pa ù Pëndžu imali mäsline gòre* (G). Istu sintaktičku značajku potvrđuje i Kašić (1995: 342), a više o samoj značajki nalazi se u potpoglavlju 4.5.1. *Prijedlog „u”*.

U konavoskim govorima ponekad dolazi do zanemarivanja razlike odnosa mjesta i cilja kretanja, pa na tim mjestima akuzativ dolazi uz prijedlog *pod* kada je riječ o mjestu, umjesto očekivanog instrumentala: *tô se pòd ūje kùalo* (G). Zorka Kašić ne navodi uporabu akuzativa uz prijedlog *pod* umjesto očekivanog instrumentala u svom opisu, a primjeri iz drugih punktova nalaze se u potpoglavlju 4.5.6. *Prijedlozi „po” i „pod”*.

Pri označavanju vremena, kada uz imenicu stoji atribut, često se upotrebljava besprijedložni akuzativ, na primjer: *cijêlu zîmu mî bi òd kućê dò kućê išli to čevrtat* (D), *Jèdnu nôc su me odvèli u bólnicu* (Pl), *ali tû gòdinu su ti uvèli òni gòre zákon* (Pl), *i ònda svâkî dâñ saplúnom* (Č), *òplašili bi se jèdnu nôc, a druđu nôc...* (V), *kòšuju nòsi, i tō cijêlu sèdmicu ù bāštînu* (G). Uz akuzativ, u istoj funkciji javlja se i besprijedložni genitiv, vidi više u 4.3.1. *Genitiv*.

4.3.4. LOKATIV

U konavoskim govorima ponekad se uz lokativ upotrebljava prijedlog *od* umjesto prijedloga *o*. Isto spominje i Kašić (1995: 345), a primjeri zabilježeni na terenu su: *závisi òd gòdišnjêmu dòbu* (Pr), *vîdîš u Pòpovićima vâzda gòvorê òd kùžîni* (Č).

4.3.5. INSTRUMENTAL

Instrumental sredstva dolazi proizvoljno s ili bez prijedloga *s/sa*: *s àutom* (D, Pl, G, V), *nije bilo sòlādā za ît s vòzom* (Č), *korùnā ga s mäslinôm* (D), ali i *dòšō je àutom*. Isto je primijetila i Kašić u ranijem opisu konavoskoga govora (1995: 344).

Na terenu je zabilježena upotreba besprijedložnog instrumentala povratne zamjenice onda kada se očekuje uporaba s prijedlozima: *nòsio bi ga sòbôm* (Pl), *òdnio sòbôm* (Pl), *mîsla sáma sòbôm* (G).

Kašić ne navodi upotrebu besprijedložnog instrumentala umjesto prijedložnog.

4.4. SINTAKTIČKE POSEBNOSTI PRIDJEVA

Uobičajen redosljed u kojem pridjev dolazi prije imenice vrlo često je zamijenjen: *tòrbica konāvōskā* (G, Pl), *kùpus ràštan* (G, D, S), *jûdi sèòskî* (D), *kùpusa glàvatōga* (Pr, Pl), *bòbicu konāvōskû* (Pr), *māti mòja pòkōnjā* (V), *od Vlāha pòkōnjēga* (Č).

Kašić u svom radu ne spominje ovu jezičnu značajku.

Osim već opisanih načina iskazivanja posvojnosti u potpoglavljima 4.3.1. *Genitiv* i 4.3.2. *Dativ*, postoji još jedna vrsta posvojnosti, izražavanje rodbinskih sveza. Ono se u konavoskim govorima postiže uporabom posvojnog pridjeva koji uvijek stoji iza vlastite imenice: *Péro Pěpov* (G), *Lúka Mátinov* (G), *Péra Mícova* (Č). Benić u ovom slučaju posvojni pridjev naziva pridjevkom, drugim članom antroponima koji služi za lakšu identifikaciju. Taj pridjevak može biti obiteljski, izveden iz imena ili nadimka bližih članova obitelji, a može biti i rodovski, izveden iz imena ili nadimka daljeg pretka (Benić 2021: 48).

Kašić u svom radu ne navodi upotrebu ovakvog posvojnog pridjeva.

4.5. PRIJEDLOZI

4.5.1. PRIJEDLOG „U”

Prijedlog *u* dolazi s genitivom imenskih riječi u više konteksta, a svaki kontekst odgovara sintagmi *kod* + G, na primjer: *Ócete li dôc mǎlo ù mene?* (Pr), *Ídē ù mene ì jǎ ù njē* (G), *I ù njih sam stála* (G), *Ů njē òbjed, a ù njega vèčera* (V), *Bǐo je ú nas, ù nas kǎžu* (S, Pl), *Ů njih je kǝsno ìme* (Č), *Učìnili šǝtu, pòšli, učinili lòzu u jèdnōga čòeka* (D), *ù njih je tō* (Pl).

Prijedlog *u* s genitivom imenskih riječi koristi se i uz neživo, u kontekstu mjesta radnje kada se očekuje lokativ ili akuzativ: *Bǐo sam u Āsa. (caffè bar)*; *Nijésmo gládni, jěli smo u Dùbrǎvkē.* (ime restorana); *Bíla sam u Péma, èvo me sǎd u Kònzuma.* (trgovine).

Isto tako, genitiv uz prijedlog *u* umjesto akuzativa u funkciji označavanja kretanja frekventno koriste svi ispitanici: *Kǎd ćemo póc u Revelína?* (noćni klub), *Ídēm u Kòmpasa.* (Hotel Kompas).

Prijedlog *u* s genitivom osobnih zamjenica nakon koje slijedi imenica u nominativu koristi se i kao jedan od načina izražavanja posvojnosti: *ù njega žèna* (njegova žena) (Pr), *ù mene mǎti* (moja mati) (D, G), *ù mene kúčak* (moj pas) (Pl), *ù mene zět* (moj zet) (S), *ù mene Máto* (D), *ù mene brăt* (D). Kašić također navodi konstrukciju *u* + G osobne zamjenice u opisu konavoskog govora (1995: 343–344).

Posvojnost se iskazuje i prijedlogom *u* s genitivom vlastite imenice: *ćēr u Nika* (Č), *àuto u Lùcije* (G). Konstrukciju *u* + G vlastite imenice potvrđuje i Kašić navodeći kako se prijedlog *u* javlja s genitivom umjesto posesivnih pridjeva i zamjenica (Kašić 1995: 343–344).

Prijedlog *u* u konavoskim govorima može doći uz akuzativ na mjesto lokativa zbog nerazlikovanja padeža cilja od padeža mjesta, što primjećuje i Kašić (1995: 342). Navedeno je potvrđeno i u građi recentnog istraživanja, a primjeri su: *òbično ù bro-*

ke bi nòsili iz doma (G), *ù Strāvču je bila škôla* (S), *Ŏndā bi se izvadili i to bi stálo na gùstrijēnu* (G), *Môja je pòkōnjā mătì ù teču vāzda pèkla* (Pl), *křtola se vādila u Prāprātno* (D), *u mòje djètīnjstvo* (V), *Dòbro, tō imā i u rāznē ùzrečice* (Č).

Halilović navodi da je uporabu prijedloga *u*, *na* s akuzativom umjesto lokativom teže naći u dubrovačkom govoru i u govorima između Neretve i Rijeke dubrovačke te da je ona specifična za Konavle. Ovu jezičnu karakteristiku objašnjava utjecajem crnogorskih govora (Halilović 1996: 215).

Prijedlog *u* koristi se u sintagmama kao što su: *bi išli ù maslīne* (G), *bŕo sam u lōži* (Č), *bili smo u narančinima* (G) koje najčešće označavaju branje ili drugu poljoprivrednu radnju. Kašić prethodno opisano navodi kao uporabu prijedloga *u* umjesto *po* u značenju kretanja s ciljem da se nešto donese (Kašić 1995: 342–343), pa bi, prema tome, rečenica *pòšō sam ù maslīne* značila ‘pošao sam po masline’, što nije točno. Izraz *pōci ù maslīne* najčešće znači ‘poći u berbu maslina’, ‘pobrati masline’, stoga pojašnjenje Zorke Kašić ne može biti točno. U Gabrilima (Župa Čilipi) zabilježen je i sljedeći primjer: *nē idē u drāvā*, a misli se na branje drva za ogrjev.

4.5.2. PRIJEDLOG „NA”

Konstrukcija prijedloga *na* uz imenicu u akuzativu frekventna je u konavoskim govorima. Ova konstrukcija zapravo je prilog načina: *U dvōru u mlinici je vāzda mŕlo māsline*, (...) *tō je prije bilo nā rūke* (D), *Jā sam sādio po šesto, sēdamstō kilā kr̕tōlē, sve nā rūke* (Pl), *I nā rūke se plēle bjēčve* (G), *Kūpusa mī smo ti sādili po dēset ŭjādā strūkā* (...), *jā i stārī svē na mōtike* (V), *Āko se mōglo s vōlovima, āko ne, ōnda na mōtiku* (Č), *Sādili bi nā kučice* (D), *Īšli bi nā noge, pjěškē* (Pr). Umjesto priloga *rūčno* uvijek se koristi sintagma *nā rūke*, a potvrđen je i prilog *pjěškē* (S, Pl, Č, G, V) koji je češći u uporabi od sintagme *nā noge*. Sintagma *na mōtike* vjerojatno bi bila zamijenjena instrumentalom *mōtikōm/mōtikāma*, a sintagma *nā kučice* poljoprivredni je izraz koji se odnosi na stvaranje manjih rupa na uzoranome tlu u koje se stavlja gnoj i sadnica. Kašić u svom radu ne navodi opisanu karakteristiku.

U konavoskim govorima konstrukcija koja se sastoji od prijedloga *na* uz genitiv može izražavati sudjelovanje u igri, poput *igrat nā bōčā* (G) ili *igrati bi na prstēna* (D, V). Više o genitivu igre nalazi se u poglavlju 4.3.1. *Genitiv*.

4.5.3. PRIJEDLOG „ZA”

U konavoskim govorima prijedlog *za* može doći uz genitiv, a koristi se u slučaju određivanja namjene s kojom se opisana radnja vrši: *ùzēt šēmēna za kr̕tōlē* (G),

imala za ùkopa (V), *za òtkupa* (Č). Kašić isto navodi i oprimjeruje: *trãpïlo se za lòzē*, što se *òstavī za zīmē* (Kašić 1995: 344) te ove izraze opisuje kao izrazito arhaične.

Prijedlog *za* koristi se i u konstrukcijama s infinitivom, što je obrađeno u potpoglavlju 4.2.2.

4.5.4. PRIJEDLOZI „UZ”, „O” I „S”

U označavanju vremena, odnosno pri odgovoru na pitanje *kada*, ponekad se upotrebljava prijedlog *uz*: *uz pròjeće* umjesto očekivanog *na pròjeće* (G), *uz òvō dōba* (V).

Slično je zabilježeno i s prijedlogom *o*: *ò Světōme Nikoli* (S, Pl), *o Nikoj dānu* (D, G), *o Pètrovu dānu* (V), *o Ùskrsu* (Č). Prijedlog *s* koristi se u značenju ‘od, nakon’: *Tō cemo òndā s nèđeje*. Kašić ne opisuje navedeno.

4.5.5. PRIJEDLOG „OD”

Jedan od načina izražavanja posvojnosti prisutan je u mnogim govorima, riječ je o konstrukciji *od* + genitiv koja se svakodnevno koristi u izražavanju posvojnosti: *māma od Vlāha* (Č), *tětka od Péra* (G), *bāba Lúce od Kjájića* (Pl), *od Đúra sèstra* (V).

Uz posvojno-opisne pridjeve *šèničnī*, *vùnenī*, *òvčjī*, u konavoskim govorima često se upotrebljava prijedlog *od* s genitivom: *brāšno o šènicē* (G), *bjěčve òd vunē* (Č, G), *sīr od óvcē*, a potvrđeni su i primjeri: *pīlo òd kamēna* (G), *přsti od nógā* (D), *sàket od nàjlōna* (V), *křv od práca* (Pl). U Vitaljini je umjesto *pčelinja metvica/metlica* zabilježeno *mètlīcē od cělā*.

Kašić ne navodi ovu sintaktičku odliku.

Ponekad se prijedlog *od* koristi umjesto očekivanog veznika *kao*, što spominje i Kašić u svome opisu (1995: 345). Na terenu je zabilježen sljedeći primjer: *nòsile se od civila, gàćare, nòsile gàće* (Pr).

4.5.6. PRIJEDLOZI „PO” I „POD”

U konavoskim je govorima česta konstrukcija prijedloga *po* s pridjevom: *po konàvòskī*, *po starìnskī* (Č, G, V), *po nāškī*, *po dùbrovačkī* (Pl), gdje se te sintagme ponašaju kao načinski prilozi, na primjer *po starìnskī* znači ‘na starinski način’.

U konavoskim govorima prijedlog *pod* dolazi uz akuzativ umjesto očekivanog instrumentalnoga zbog zanemarivanja razlike odnosa mjesta i cilja kretanja. Primjeri iz punktova su: *I ònda bi tàkō nòsili pòd modrinu, cūre pod bjèlaču* (o vezu koji se na-

lazi pod modrinom) (Č), *mijésila krùh ònī, a pòd sač ga ispèci* (D), *ùvečē bi skùhāla kùpusa pòd ūje* (G).

Zorka Kašić ne spominje navedene sintaktičke karakteristike.

4.6. UPITNE REČENICE

Čestica *ali*, rjeđe *oli*, koristi se i u značenju ‘zar’: *Ōli jōm nīje naplátio?* (G)

Nadalje, umjesto očekivanog priloga *zašto* gotovo uvijek upotrebljava se *što* u značenju blisku značenja priloga *zašto*, stoga upitne rečenice često glase: *Štò si fèrmala?* (Č), *Pa štò tò?* (G), ili jednostavno *Štò?*

Kašić prethodno ne navodi.

5. ZAKLJUČAK

Cilj ovoga rada bio je prikazati osnovne sintaktičke značajke konavoskih govora na temelju prikupljene građe u terenskom istraživanju. Nakon analize, sintaktički opis uspoređen je s jednim dosadašnjim opisom konavoskoga govora, doktorskom disertacijom Zorke Kašić. U analizi sintakse konavoskih govora temeljenoj na građi prikupljenoj u terenskom istraživanju od siječnja 2019. do studenog 2021. godine, izlučene su osnovne sintaktičke značajke konavoskih govora, a u usporedbi s opisom Zorke Kašić sintaktički opis proširen je određenim sintaktičkim značajkama. U sintaksi glagola, od značajki koje dosad nisu opisane u konavoskim govorima, navedeni su pasiv i perfekt bez pomoćnog glagola *bit*. Nadalje, proširen je opis imperativa, kao i opis konstrukcija s infinitivom, odnosno prikazano je izražavanje habitualnosti. Sintaksa padeža obogaćena je prikazom upotrebe prijedloga *u* s genitivom umjesto akuzativa i lokativa prilikom iskazivanja mjesta odnosno kretanja, potom genitivom igre, to jest genitivom uz koji dolazi prijedlog *na*, a koji se koristi u sintagmama u značenju sudjelovanja u igri. U ovome radu prikazani su genitiv porijekla, izražavanje posvojnosti konstrukcijom opće i vlastite imenice bez prijedloga *od*, akuzativ uz prijedlog *pod* kada je riječ o mjestu, umjesto očekivanog instrumentala te upotreba besprijedložnog instrumentala povratne zamjenice. Naposljetku, prikazane su sintaktičke posebnosti pridjeva, upitnih rečenica i prijedloga, što u dosadašnjem opisu konavoskih govora nije bio slučaj. Naposljetku, treba izdvojiti prepravak pogrešnog opisa Zorke Kašić koja sintagme poput *bño sam u māslinama* opisuje kao uporabu prijedloga *u* umjesto prijedloga *po* (Kašić 1995: 342–343).

Sintaktički opis u radu Zorke Kašić učinjen je na temelju građe prikupljene prije

više od četrdeset godina te je s obzirom na to, a i na njezin zaključak o dekompoziciji konavoskoga govora i snažnim vanjskim utjecajima, pretpostavljeno da će biti većih odstupanja i promjena u govoru. Međutim, čak su i neke sintaktičke značajke opisane kao arhaične u radu Zorke Kašić pronađene na terenu u recentnom istraživanju. No, nisu sve jezične značajke potvrđene u svim ispitanim punktovima. Na primjer, izražavanje pretpostavki složenim glagolskim oblikom koji se sastoji od futura I. glagola *bit* i glagolskog pridjeva aktivnog potvrđen je u dva punkta. Ista dva punkta (Vitaljina i Gruda) potvrđuju izražavanje posvojnosti za ženski rod 3. l. jd. genitivom osobne zamjenice, dok u ostalim punktovima zasad nije potvrđen navedeni oblik posvojnosti. Nadalje, uporaba prijedloga *od* umjesto *o* uz lokativ kao i uporaba besprijedložnog instrumentalnala povratne zamjenice nije potvrđena u svim ispitanim punktovima. Daljnja analiza prikupljene građe, kao i eventualni ponovni odlasci na teren s ciljem propitivanja manje frekventnih sintaktičkih značajki, zasigurno bi donijeli nove zaključke o sintaksi konavoskih govora, a detaljnija analiza sintaktičke razine doprinijela bi i u razlučivanju konavoskih govora i definiranju razlika među njima.

BIBLIOGRAFIJA

- BENIĆ, Mislav. 2021. *Posvojnost u kukljičkom govoru*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- BROZOVIĆ, Dalibor. 2005. „Dva moguća fonološka tumačenja fonološkoga sustava u cavtatskome govoru”. *Croatica et Slavica Iadertina* 1: 19–30.
- BUDMANI, Pero. 1883. „Dubrovački dijalekat, kako se sada govori”. *Rad JAZU* 65: 155–179.
- ĆUPIĆ, Drago. 1985. „Odnos štokavštine sjeverozapadne Boke i Dubrovnika (Nekolike fonetsko-morfološke paralele)”. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 7(1): 73–80.
- HALILOVIĆ, Senahid. 1996. *Govorni tipovi u međuriječju Neretve i Rijeke dubrovačke*. Sarajevo: Institut za jezik u Sarajevu.
- JOZIĆ, Željko. 2003. „O istraživanju dijalekatske sintakse”. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 12: 97–102.
- KALSBECK, Janneke. 2003. „Jedno poglavlje iz sintakse istarske čakavštine: upotreba glagolskih oblika”. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 12: 103–113.
- KAPETANIĆ, Niko, Nenad VEKARIĆ. 1999. *Stanovništvo Konavala* 2. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku. (= *Posebna izdanja, Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice, knj. VII, sv. 2*).
- KAPOVIĆ, Mate. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije: fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- KAŠIĆ, Zorka. 1995. „Govor Konavala”. *Srpski dijalektološki zbornik* 41: 241–396.
- KATIČIĆ, Radoslav. 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus.
- LIGORIO, Orsat. 2010. „Fonemika dubrovačkoga govora”. *Croatica et Slavica Iadertina* 6: 21–46.
- LISAC, Josip. 2003a. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- LISAC, Josip. 2003b. „Leksički, sintaktički i drugi utjecaji u hrvatskim dijalektima”. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 12: 29–37.
- MATASOVIĆ, Ranko. 2024. „Napomene o propensativnoj konstrukciji u hrvatskome jeziku u kontekstu balkanskoga jezičnog saveza”. *Filologija: časopis Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 82: 119–130.
- MIOVIĆ-PERIĆ, Vesna. 1997. *Na razmeđu: osmansko-dubrovačka granica 1667.–1806*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU.
- RUSKOVIĆ RADONIĆ, Antonia. 2018. *Konavosko placarenje*. Čilipi: Muzeji i galerije Konavala.
- STOLAC, Diana, Sanja HOLJEVAC. 2003. „Metodološka načela za proučavanje dijalekatske sintakse”. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 12: 137–149.
- VRANIĆ, Silvana. 2003. „Iz sintakse paških čakavskih govora”. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 12: 151–167.
- ZORE, Luko. 1907. „Konavli kad su pali pod Dubrovnik”. *Srđ* 9: 417–420.

THE BASIC SYNTACTIC CHARACTERISTICS OF KONAVLE LOCAL DIALECTS

PETRA BRAILO

ABSTRACT

This scientific paper synchronically presents the basic syntactic characteristics of the Konavle local dialects, which belong to the Western Neoštokavian Ijekavian dialect, specifically the Eastern Herzegovinian dialect. The basic syntactic characteristics of the Konavle local dialects were derived from the field research conducted from January 2019 to November 2021 in seven Konavle parishes. The material was created primarily through guided interviews based on the questionnaire for the Croatian Dialectological Atlas of the Institute of Croatian Language and Linguistics along with direct verification of certain syntactic categories. In the field research, the target group of informants were speakers from the older generation, specifically speakers of the Konavle dialects above the age of 65 who had spent minimal time outside of Konavle. Due to the strengthening of external influences, the syntactic characteristics were also compared with the only existing description of the Konavle local dialects *Govor Konavala* written almost forty years ago by Zorka Kašić. Following the description of the research methodology and previous studies on the Konavle dialect, the paper presents a syntactic analysis consisting of congruence, verb syntax, case syntax, and syntactic constructions involving adjectives, prepositions, and interrogative sentences. In comparison with the syntactic description by Zorka Kašić, this work provides the first description of congruence, the passive voice, and the perfect tense without the auxiliary verb *bit* ("to be"). It also highlights syntactic particularities of adjectives, interrogative sentences, and prepositions. The analysis of the case syntax and the expression of possession has been expanded, and the description of prepositional phrases such as *u masline* ("to olive trees") has been revised.

KEYWORDS:

dialectology, Konavle local dialects, syntax, Štokavian dialect